

PRZYPISY I BIBLIOGRAFIA

3. Przypisy

W niniejszym paragrafie są zawarte zasady opisu bibliograficznego w przypisach. Omówiono w nim sposób uszeregowania informacji w opisie najczęściej używanych typów opracowań oraz podano inne, uzupełniające wyjaśnienia.

3.1 Kolejność elementów opisu bibliograficznego

a) *Książka*: autor (lub redaktor), tytuł, podtytuł, seria, jej numer, miejsce, wydawnictwo, wydanie, jeśli nie pierwsze, (numer tomu, jeśli jest to dzieło wielotomowe), (numer strony).

b) *Artykuł w czasopiśmie*: autor, tytuł, podtytuł, skrócona nazwa czasopisma, numer rocznika, rok wydania, numer strony.

c) *Artykuł w pracy zbiorowej*: autor, tytuł artykułu, podtytuł, tytuł pracy zbiorowej, podtytuł, redaktor pracy zbiorowej, seria, jej numer, miejsce, wydawnictwo, data, numer strony.

Informacje do opisu bibliograficznego książki należy przejmować ze strony tytułowej lub jej odpowiednika. Kiedy ich brakuje, dopuszcza się korzystanie z okładki, obwoluty lub opakowania (CD-ROM, DVD). Do opisu artykułu korzysta się z danych zamieszczanych bezpośrednio przed i po nim, kontrolując numery stron (lub kolumn).

Nie jest konieczne przejmowanie ze źródła każdego elementu pisowni (wersaliki, interpunkcja itd.). Niemniej jednak we wszystkich przypisach należy konsekwentnie stosować jednolity system kolejności informacji i interpunkcji.

3.2 Książki

Autor — inicjał(y) imienia + nazwisko (lub nazwa autora zbiorowego = instytucji).

Dwa imiona: po inicjale pierwszego imienia umieszcza się kropkę i odstęp (spację); pisze się pierwszą literę drugiego imienia, a po niej stawia się kropkę i spację; gdy imiona składają się z dwóch członów oddzielonych łącznikiem „-”, wówczas po inicjale pierwszego imienia stawia się kropkę i łącznik, a następnie inicjał drugiego imienia i kropkę.

Nazwiska dwuczłonowe: Kiedy tego wymagają zasady określonego języka, wtedy oddziela się je łącznikiem „-”.

Dwa nazwiska oddziela się półpauzą „-”, którą poprzedza i po której następuje odstęp.

Cytując publikacje kilku autorów, zasadniczo podaje się nazwiska wszystkich autorów, jeśli ich liczba nie przekracza trzech. Natomiast gdy jest ich więcej niż trzech, wówczas po nazwisku pierwszego autora dodaje się wyrażenie „i in.” (i inni) lub łacińskie „et al.” (*et alii*).

Jeżeli chodzi o Redaktora, to po (ostatnim) nazwisku wprowadza się odstęp i pisze się w nawiasach okrągłych skrót „red.” lub jego obcojęzyczny odpowiednik („ed.”, *editor*; „éd.”, *éditeur*; „Hrsg.”, *Herausgeber*; „a cura di” itd.), a następnie stawia się przecinek i spację.

W razie konieczności cytowania całego dzieła napisanego przez kilku autorów, które nie ma jednak redaktora, pisze się bezpośrednio jego tytuł.

Nazwę autora zbiorowego przytacza się w brzmieniu oryginalnym. Kiedy w dokumencie widnieją nazwy dwóch instytucji, wtedy podaje się tylko pierwszą z nich.

Tytuł. Podtytuł — Kursywa

[Gdy redaktor opublikował dzieło innej osoby, wówczas należy to stosownie zaznaczyć: otwiera się nawias „(”, umieszcza się „red.” itd., następnie inicjał imienia + nazwisko, po czym zamyka się nawias „)”].

Nazwa i numer serii — Umieszcza się po otwartym nawiasie „(” i stosuje się skrót. Po numerze, jeśli istnieje, stawia się średnik „;”.

W nazwach polskich serii wydawniczych wszystkie wyrazy (oprócz wewnętrznych przyimków i spójników) podaje się dużymi literami. W pisowni nazw serii obcojęzycznych stosuje zasady odnośnego języka.

Dla nowej serii, po nazwie serii kładzie się odstęp i wyrażenie „ns”.

Kiedy to samo wydawnictwo ciągle ma dwie serie, bezpośrednio po nazwie serii stawia się kropkę i cyfrę dwa „,2”.

Gdy redaktor zamiast numeru tomu podaje rok wykładu lub seminarium, wówczas należy odnotować taki odnośnik. Jeśli tom serii zawiera różne wykłady w kilku zeszytach, to bezpośrednio po roku wykładu umieszcza się ukośnik „/” i bez spacji, podaje się numer zeszytu.

[Dysertacja, czyli nieopublikowana rozprawa naukowa (doktoraty, habilitacje) — w miejsce nazwy i numeru serii pisze się skrót „Dys.” oraz podaje się nazwę instytucji akademickiej, w której odbyła się obrona].

Miejsce — Podaje się zgodnie ze źródłem.

Dla miast o podwójnej nazwie, jeśli tego wymagają zasady odnośnego

języka, to nazwy oddziela się łącznikiem „-”.

Nazwy kilku miast oddziela się półpauzą „-”, przed i po której kładzie się odstęp.

Kiedy na stronie tytułowej dzieła znajdują się nazwy miejscowości po łacinie, wtedy należy zachować *genitivus locativus* lub *ablativus loci*, np. Romae dla Roma, Londini dla Londinum, Neapoli dla Neapolis, Parisiis dla Parisii, Pisis dla Pisae.

Wydawnictwo – podajemy po miejscu i poprzedzamy dwukropkiem. Zarówno w przypisach jak i w bibliografii należy skracać nazwę wydawnictwa usuwając z niej *Press*, *Publishing Company*, i inne tym podobne terminy, poza *University Press* lub wypadkami, w których może powstać dwuznaczność. Zaleca się używanie znaku & (ampersand) zamiast *and* (e.g., T & T Clark; Vandenhoeck & Ruprecht; Farrar, Straus & Giroux). Podobnie skraca się występujące w nazwie imiona założycieli (e.g., Brill, nie E. J. Brill; Eerdmans, nie Wm. B. Eerdmans). Więcej zob. na str. 76-82 SBL Handbook of Style.

Data — Umieszcza się ją po (ostatniej) nazwie miasta, dodając spację; po dacie zamyka się nawias „)”.

W indeksie górnym przed datą umieszcza się numer wydania, jeśli nie jest to pierwsze wydanie.

Numer tomu — cyframi rzymskimi, wersalikami, a po nim stawia się przecinek. Nie stosuje się skrótów: t. (tom), vol. (*volume*), Bd. (*Band*) itd.

Numer strony — Podaje je się bez s., p., pp., pag. (*page*, *pages*), S., SS. (*Seite*, *Seiten*) itd.; a następnie stawia się kropkę lub średnik.

Jeśli strony cytowanego fragmentu są paginowane liczbami rzymskimi, to te liczby pisze się małymi literami.

Dla mających się wkrótce ukazać książek, pomija się numery stron, gdyż ich numeracja jest zazwyczaj tymczasowa, i pisze się formułę „(w druku)”.

[Numer przypisu, jeśli jest — Po numerze strony stawia się przecinek, spację i skrót „przyp.” {angielski, francuski, włoski, hiszpański: „n.”, *footnote* itd.; niemiecki: „Anm.”, *Anmerkung*}, a po nim umieszcza się spację i numer przypisu; następnie stawia się kropkę lub średnik].

Nb. Podanie nazwiska tłumacza jest nieobowiązkowe. Jeśli miejsce publikacji jest nieznane, to pisze się „[s.l.]” (*sine loco*); jeśli rok jest

nieznany, to cytuje się „[s.a.]” (*sine anno*)¹. Jeśli dzieło wydano w miejscu i roku, które pominięto, lecz z innych źródeł zna się je z całą pewnością, to podaje się te dane w nawiasach kwadratowych; jeśli natomiast są one wywnioskowane z mniejszym stopniem pewności, to bezpośrednio po miejscu lub dacie stawia się pyłajnik.

Choć umieszczenie skrótów stanów lub terytoriów Stanów Zjednoczonych jest fakultatywne, to jednak zaleca się je dla jednakowo brzmiących nazw miast (np. Cambridge, MA). Ich umieszczenie może być pożyteczne, gdy miejscowości są mało znane (Montclair, NJ). Skrót stanu lub terytorium umieszcza się po nazwie miejscowości, po której stawia się przecinek i spację.

United States Postal Service stosuje następujące skróty:

AK	Alaska	AL	Alabama	AR	Arkansas
AS	American Samoa	AZ	Arizona	CA	California
CO	Colorado	CT	Connecticut	DC	District of Columbia
DE	Delaware	FL	Florida	GA	Georgia
GU	Guam	HI	Hawaii	IA	Iowa
ID	Idaho	IL	Illinois	IN	Indiana
KS	Kansas	KY	Kentucky	LA	Louisiana
MA	Massachusetts	MD	Maryland	ME	Maine
MI	Michigan	MN	Minnesota	MO	Missouri
MS	Mississippi	MT	Montana	NC	North Carolina
ND	North Dakota	NE	Nebraska	NH	New Hampshire
NJ	New Jersey	NM	New Mexico	NV	Nevada
NY	New York	OH	Ohio	OK	Oklahoma
OR	Oregon	PA	Pennsylvania	PR	Puerto Rico
RI	Rhode Island	SC	South Carolina	SD	South Dakota
TN	Tennessee	TX	Texas	UT	Utah
VA	Virginia	VI	Virgin Islands	VT	Vermont
WA	Washington	WI	Wisconsin	WV	West Virginia
WY	Wyoming				

Przykłady:

T. R. Henn, *The Bible as Literature* (London: Lutterworth – New York: Oxford University Press 1970) 9-15.

H. Simian-Yofre, *El desierto de los dioses. Teología e Historia en el libro de Oseas* (Córdoba: El Almendro 1993) 83.

S. Mowinckel, *Psalmenstudien. I. Āwän und die Individuellen Klage-*

¹ Można też używać skrótów stosowanych we współczesnych językach; po polsku „b.m.”, „bez miejsca” i „b.r.” „bez roku”.

psalmen. II. Das Thronbesteigungsfest Jahwäs und der Ursprung der Eschatologie. III. Kultprophetie und prophetische Psalmen. IV. Die technischen Termini in den Psalmenüberschriften. V. Segen und Fluch in Israels Kult und Psalmendichtung. VI. Die Psalmdichter (Kristiania : Calwer 1921, 1922, 1923, 1923, 1924, 1924).

- F. M. Abel, *Histoire de la Palestine depuis la conquête d'Alexandre jusqu'à l'invasion arabe* (EtB; Paris : Gabalda 1952) II, 105-129.
- W. Marchel, *Abba, Père! La prière du Christ et des chrétiens* (AnBib 19; Rome : Pontifical Biblical Institute 1963) 50, przyp. 189.
- H. W. Wolff, *Dodekapropheton I: Hosea* (BKAT 14/1; Neukirchen-Vluyn: Neukirchener ²1965) xiv-xvii.
- A. Sáenz-Badillos, *Historia de la lengua hebrea* (Estudios Orientales 2; Sabadell: AUSA [s.a.]²) 201-209.
- L. F. Hartman – A. A. Di Lella, *The Book of Daniel* (AncB 23; Garden City, NY: Doubleday 1978) 55-56.
- F. Rosenthal, *An Aramaic Handbook* (PLO ns 10; Wiesbaden: Harrassowitz 1967).
- W. R. Baker, *Personal Speech-Ethics in the Epistle of James* (WUNT.2 68; Tübingen: Mohr Siebeck 1995) 90.
- S. Z. Leiman (red.), *The Canon and Masorah of the Hebrew Bible. An Introductory Reader* (LBS; New York: Ktav 1974).
- L'Antico Testamento e le culture del tempo. Testi scelti* (Roma: Borla 1990).
- A. Pinto León, *Lamed y sus relaciones. Indicaciones para su traducción* (Dys. PIB; Roma: Pontificio Istituto Biblico 1990) 54.
- P. Kahle, *Der hebräische Bibeltext seit Franz Delitzsch* (FDV 1958; Stuttgart: Kohlhammer 1961).
- W. Schlachter, *Passivstudien* (NAWG 1984/3; Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht 1984) 117-173.
- F. Cocco, *The Torah as a Place of Refuge. Biblical Criminal Law and the Book of Numbers* (FAT; Tübingen: Mohr Siebeck 2016) (w druku).

3.3 Artykuły

Słowem „artykuł” określa się tu teksty naukowe opublikowane w czasopiśmie i periodykach, w pracach zbiorowych i księgach pamiątkowych (a volume in honor of, mélanges, Festschrift, miscellanea, homenaje, opera edita in onore di qualcuno). Do artykułów zalicza się ponadto niezależne sekcje (autorskie) pochodzące ze słowników i hasła z encyklopedii.

² Zamiast „[s.a.]” lepiej napisać „[1988]”, gdyż data tej publikacji jest skądinąd znana.

3.3.1 Artykuły w czasopismach

Autor — zob. książki.

„Tytuł. Podtytuł” — Pismem prostym i w cudzysłowach „”.

Dla tekstów napisanych po francusku i włosku można również używać cudzysłowu francuskiego «», a po angielsku “” — po cudzysłowie stawia się przecinek i spację.

Nazwa czasopisma — *Kursywą*. Nazwę czasopisma, gdy to możliwe, podaje się skrótem; po czym następuje odstęp.

Numer rocznika³ — Liczbami arabskimi.

Jeśli artykuł znajduje się w tomie, w którym każdy z zeszytów (fascykułów) ma odrębną paginację, to po numerze roku wydania kładzie się ukośnik „/” i bez odstępów pisze się numer zeszytu.

Jeśli zeszyt podzielony jest na części, które nie mają ciągłej paginacji, to po numerze zeszytu stawia się przecinek, po którym pisze się numer części; po czym daje się odstęp.

Dla zeszytów specjalnych z paginacją odmienną od tej w bieżącym tomie, należy przytoczyć elementy konieczne do ich identyfikacji.

Dla magazynów, jeśli numeru rocznika nie można znaleźć, to się go pomija.

Rok wydania — W nawiasach okrągłych „()”; po czym stawia się spację.

Dla magazynów, poza rokiem podaje się miesiąc lub inne określenie czasowe. Dla zeszytów jako edycji specjalnych, należy przytoczyć ten element.

Dla dwutygodnika *La Civiltà Cattolica*, który ukazuje się w czterech tomach o niezależnej paginacji, po roku stawia się ukośnik „/” i, bez spacji, liczbami rzymskimi, wersalikami, pisze się numer tomu.

Numer strony — zob. książki.

Przykłady:

E. Vogt, „Das Wachstum des alten Stadtgebietes von Jerusalem”, *Bib* 48 (1967) 337, 339.

J. Fleishman, „Why Did Simeon and Levi Rebuke Their Father in Genesis 34:31?”, *JNSL* 26/2 (2000) 101-116.

A. A. Brux, „Arabic-English Transliteration for Library Purposes”, *AJSL* 47/1,2 (1930) 1-30.

H. L. Ginsberg, “The Oldest Interpretation of the Suffering Servant”, *VT*

³ Całość zeszytów periodyku, które opublikowano w ciągu roku.

IOSOT (2013) 25-28.

B. André-Salvini, „Histoire de la Mésopotamie au temps de l'écriture cunéiforme”, *MoBi Hors-Série* (printemps 2011) 22-31.

M. Gilbert, „Qoelet o la difficultà di vivere”, *CivCatt* 154 (2003/II) 450-459.

3.3.2 Hasła z encyklopedii lub artykuły w słowniku

Autor — zob. książki⁴.

„Tytuł. Podtytuł” — zob. artykuł; i bez formuły „w:”, czy „[w:]”, cytuje się *Tytuł dzieła — kursywą* i, jeśli to możliwe, skrótowo.

Numer tomu — liczbami rzymskimi, wersalikami.

Numer strony.

Przykłady:

A. Baumann, „מִוֹת”, *ThWAT* IV, 728-734.

Y. Blau, „Menahem ben Jacob ibn Saruq”, *EJ* XI, 1305-1306.

R. Le Déaut, „Targum”, *DBS* XIII, 270*-312*.

3.3.3 Artykuły w czasopiśmie opublikowane na różnych stronach bądź w różnych tomach

Autor — zob. książki.

„Tytuł. Podtytuł” — zob. artykuł.

Nazwa czasopisma — zob. artykuł.

Numer rocznika — zob. artykuł.

Rok wydania — zob. artykuł.

Po numerach stron pierwszej części artykułu umieszcza się przecinek i odstęp, gdy ciąg dalszy artykułu znajduje się w tym samym tomie; gdy druga część artykułu znajduje się w innym tomie, umieszcza się średnik, numer rocznika, rok wydania i numery stron.

Przykłady:

M. Haran, „Studies in the Account of the Levitical Cities. I. Preliminary Considerations. II. Utopia and Historical Reality”, *JBL* 80 (1961) 45-54, 156-165.

⁴ Niejednokrotnie encyklopedie, leksykony i słowniki podają po hasle tylko inicjały autora. W tym przypadku należy rozwinąć inicjał nazwiska.

J. L'Hour, „L'Impur et le Saint dans le Premier Testament à partir du livre du Lévitique”, *ZAW* 115 (2003) 524-537; 116 (2004) 33-54.

3.3.4 Artykuły w pracy zbiorowej lub w księdze pamiątkowej pod redakcją

Autor — zob. książki.

„Tytuł. Podtytuł” — zob. artykuł; i bez formuły „w:”, czy „[w:]” cytuje się *Tytuł. Podtytuł* dzieła — zob. książki.

Redaktor — w nawiasach okrągłych „()”, skrót „red.” („ed.”, „éd.”, „Hrsg.”, „a cura di” itd.), następnie stawia się spację, inicjał imienia, kropkę i spację, a po niej cytuje się nazwisko.

Nazwa i numer serii — zob. książki.

Miejsce — zob. książki.

Wydawnictwo — zob. książki.

Data — zob. książki.

Numer tomu — zob. książki.

Numer strony — zob. książki.

Przykłady:

F. F. Bruce, „The Theology and Interpretation of the Old Testament”, *Tradition and Interpretation. Essays by Members of the Society for Old Testament Studies* (ed. G. W. Anderson) (Oxford 1979) 385-416.

H. Gese, „Natus ex virgine”, *Probleme biblischer Theologie. Festschrift G. von Rad* (Hrsg. H. W. Wolff) (München 1971) 75.

S. P. Brock, „Genesis 22 in Syriac Tradition”, *Mélanges Dominique Barthélemy. Études bibliques offertes à l'occasion de son 60e anniversaire* (éd. P. Casetti – O. Keel – A. Schenker) (OBO 38; Fribourg – Göttingen 1981) 1-30.

3.3.5 Rozdziały lub sekcje w pracy zbiorowej

Autor — zob. książki.

„Tytuł. Podtytuł” — zob. artykuł. Pisze się tytuł rozdziału lub paragrafu; i bez „w”

Tytuł pracy zbiorowej - dalej jak w książce.

Numer strony.

Przykłady:

- H. Witczyk, „Eklezjologia”, *Teologia Nowego Testamentu. II. Dzieło Janowe* (red. M. Rosik) (BiBib; Wrocław: Wydawnictwo TUM 2008) 167.
- I. Meyer, „Die Klagelieder”, *Einleitung in das Alte Testament* (red. E. Zenger i in.) (KStTh 1/1; Stuttgart – Berlin – Köln: Kohlhammer³1998) 430-435.
- S. Pisano, „Il testo dell’Antico Testamento”, *Metodologia dell’Antico Testamento* (red. H. Simian-Yofre) (CSB 25; Bologna: Dehoniane 1995) 39-78.

3.4 Recenzje

- Autor recenzji — inicjał imienia + Nazwisko (zob. książki), po nim stawia się przecinek i spację; kładzie się skrót „rec.”, a po nim odstęp.
- Pozycja recenzowana — zob. książki (przede wszystkim) lub artykuł.
- Publikacja zawierająca recenzję — jeśli znajduje się ona w periodyku, to stosuje się zasady dla artykułów.

Przykłady:

- K. A. Fox, rec. A. J. Malherbe, *The Letters to the Thessalonians. A New Translation with Introduction and Commentary* (AncB 32B; New York: Doubleday 2000), *NT* 44 (2002) 395-397.
- J.-M. Auwers, rec. M. Millard, *Die Komposition des Psalters. Ein formgeschichtlicher Ansatz* (FAT 9; Tübingen: Mohr Siebeck 1994), *RTL* 26 (1995) 496-501.
- T. Collins, rec. G. H. Wilson, *The Editing of the Hebrew Psalter* (SBLDS 76; Chicago: Scholars [sic] 1985), *JSS* 32 (1987) 193-196.
- P. Briks, rec. R. Neu, „Die Bedeutung der Ethnologie für die alttestamentliche Forschung”, *Ethnologische Texte zum Alten Testament. Vor- und Frühgeschichte Israels* (red. C. Sigrist – R. Neu) (Neukirchen-Vluyn: Neukirchener 1989) I, 11-26, *Szczecińskie Studia Kościelne* 2 (1991) 97-100.

3.5 Wstęp, przedmowa, wprowadzenie lub posłowie napisane przez osobę inną niż autor książki

- Autor wstępu... (inicjał imienia + Nazwisko) — po czym stawia się przecinek i spację; następnie pismem prostym i bez cudzysłowów pisze się w języku oryginalnym „przedmowa/introduzione/prefazione” itd. i kładzie się odstęp.

Dzieło, w którym znajduje się wprowadzenie... — zob. książki.

Numer strony.

Przykłady:

- W. Chrostowski, przedmowa do *Pieśniami dla mnie Twoje przykazania. Księga pamiątkowa dla Księdza Profesora Janusza Frankowskiego w 50. rocznicę święceń kapłańskich i 75. rocznicę urodzin* (red. W. Chrostowski) (Warszawa: Vocatio 2003) 7-8.
- L. Moraldi, introduzione do Giuseppe Flavio, *Antichità giudaiche* (CdR II. La Religione Ebraica; Torino : UTET 1998) 26-27.
- J. Doré, présentation do P. Grelot, *Le Mystère du Christ dans les psaumes* (CJJC 74; Paris : Desclée 1998) 7-10.
- N. Lohfink, prefazione do J. Y.-S. Pakh, *Il canto della gioia in Dio. L'itinerario sapienziale espresso dall'unità letteraria in Qohelet 8,16–9,10 e il parallelo di Gilgameš Me. iii* (IUO.SAMi 52; Napoli: stituto Universitario Orientale 1996) ix-xi.
- D. N. Freedman, prolegomenon do G. B. Gray, *The Forms of Hebrew Poetry Considered with Special Reference to the Criticism and Interpretation of the Old Testament* (LBS; New York: Hodder & Stoughton 1915, 1972) vii-lvi.
- H. Küng, foreword do *The Rivers of Paradise. Moses, Buddha, Confucius, Jesus, and Muhammad as Religious Founders* (red. D. N. Freedman – M. J. McClymond) (Grand Rapids: Eerdmans 2001) vii-ix.

3.6 Dodruk

Stosuje się zasady podane dla książek. Po dacie wydania oryginalnego, przecinku i spacji, pisze się nazwę miejsca wydania dodruku, jeśli jest ono inne niż miejsce poprzedniej publikacji, wydawnictwo i datę; pozostałe informacje podaje się jak zwykle.

Przykłady:

- J. L. Ska, *Introduzione alla lettura del Pentateuco. Chiavi per l'interpretazione dei primi cinque libri della Bibbia* (CBi[R]; Roma: Dehoniane 1998; CBi[B]; Bologna: Dehoniane 2000) 135-138.
- P. Joüon, *Grammaire de l'hébreu biblique* (Rome : Pontificio Instituto Biblico ²1947, 1987) § 121a.
- H. Gunkel – J. Begrich, *Einleitung in die Psalmen. Die Gattungen der religiösen Lyrik Israels* (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht ⁴1933, 1985).
- C. F. Keil, *Leviticus, Numeri und Deuteronomium* (BC 1/2; Leipzig: Dörffling & Franke ³1870, Gießen – Basel: Brunnen 1987).

3.7 Wydanie nowe lub przejrane

Stosuje się schemat odnoszący się do książek. Jeśli chodzi o nowe wydanie poprawione lub o wydanie przejrane czy rozszerzone, to odnoszące się do tej publikacji informacje podaje się w nawiasach okrągłych „()” bezpośrednio po tytule lub, gdy istnieje, po podtytule.

Przykłady:

- J. Blenkinsopp, *A History of Prophecy in Israel* (Revised and Enlarged) (Louisville: Westminster John Knox Press 1996).
 O. Eißfeldt, *Einleitung in das Alte Testament* (NTG; Tübingen: Mohr Siebeck ³1964, ⁴1976).

3.8 Cytat z drugiej ręki

Zasadniczo należy cytować opracowania konsultowane osobiście („z pierwszej ręki”). Niemniej jednak, gdy dotarcie do źródła jest niemożliwe, cytuje się według zasad wyżej wskazanych (zob. książka; artykuł) oraz, po przecinku i spacji, kładzie się wyrażenie „cyt. za” i przytacza się odnośniki bibliograficzne dzieła, z którego zaczerpnięto cytat.

Przykład:

- S. Abramsky, *Kingdom of Saul and Kingdom of David* (Jerusalem 1977) 117-125, cyt. za S. M. Kang, *Divine War in the Old Testament and in the Ancient Near East* (BZAW 177; Berlin – New York: de Gruyter 1989) 213.

3.9 Dzieła klasyczne, patrystyczne i średniowieczne

Walewski, *Praca naukowa*, 74-110.

3.9.1 Pojedyncze dzieło

Imię autora — według najbardziej rozpowszechnionej formy.

Tytuł dzieła — skrótowo.

Wewnętrzne adnotacje — podziały i podpodziały dzieła, które zazwyczaj ustalił sam autor.

Jeśli chodzi o skróty tych dzieł, to wśród autorów brakuje jednolitości. Kiedy używa się własnych skrótów, wtedy należy zachować konsekwencję w całym opracowaniu.

Listy skrótów podają, na przykład:

*SBLHS*², 141-168.

Allenbach, J. i in. (red.), *Biblia Patristica. Index des citations et allusions bibliques dans la littérature patristique* (Paris 1975-) I-VII.

Liddell, H. G. – Scott, R., *A Greek-English Lexicon* (Revised and Augmented by H. S. Jones) (Oxford 1925-1940, 1990) xvi-xxxviii; ciż, *A Greek-English Lexicon. Revised Supplement* (red. E. A. Barber) (Oxford 1968) vii-x; ciż, *A Greek-English Lexicon. Revised Supplement* (red. P. G. W. Glare) (Oxford 1996) x-xx.

Lampe, G. W. H., *A Patristic Greek Lexicon* (Oxford 1961) xi-xlv.

Souter, A. i in. (red.), *Oxford Latin Dictionary* (Oxford 1968) ix-xx.

Przykłady:

Aristoteles, *De mundo*, 391b.2.

Plutarchus, *Tiberius et Caius Gracchus*, XI, 2.3-4.

Athanasius, *Exp. in Ps.* 2,2-3.

Augustinus, *De doct. Chr.* II, 16.

Hilarius, *Tr. in Ps.* 2,1-4.

Albertus Magnus, *De animal.* XIII, 2, 1.

3.9.2 Seria wydawnicza lub wielotomowe dzieło

Po elementach wymienionych w § 3.9.1 i w nawiasach okrągłych „()”, podaje się dodatkowe informacje:

Zbiór lub Redaktor — Najlepiej zbiór. Dla Ojców Kościoła podaje się wydania krytyczne, jeśli takie istnieją.

Numer tomu — poprzedzony skrótem zbioru i spacją.

Numer strony lub, niekiedy, linijki — przed nim kładzie się przecinek i odstęp.

Przykłady:

Aristoteles, *De mundo*, 391b.2 (red. D. J. Furley, III, 346).

Plutarchus, *Tiberius et Caius Gracchus*, XI, 2.3-4 (red. B. Perrin, X, 170).

Athanasius, *Exp. in Ps.* 2,2-3 (PG 27, 64d-65a).

Augustinus, *De doct. Chr.* II, 16 (CChr.SL 32, 42).

Hilarius, *Tr. in Ps.* 2,1-4 (CSEL 22, 37-40).

Albertus Magnus, *De animal.* XIII, 2, 1 (red. H. Stadler, II, 927-931).

3.10 Dzieła rabiniczne, talmudyczne i midrasze

3.10.1 Traktaty Talmudu, Miszny i Tosefty

Tytuł dzieła — skrócony (zob. Schwertner, *IATG*³, xxxix; zob. wyżej rozdz.

III, § 13.1) i poprzedzony literami „b”, „y”, „t”, „m”.

Numer folio i bez spacji litery „a”, tzn. strona nieparzysta lub „b”, strona parzysta; lub „a” i/lub „b” dla kolumn na stronach nieparzystych albo „c” i/lub „d” dla kolumn na stronach parzystych.

Kiedy cytuje się Misznę lub Toseftę, kładzie się przecinek między rozdziałem i paragrafem.

Przykłady:

bPes 17a.

yHag 77d.

mAv 1,1.

tPea 2,4.

3.10.2 Midrasze, targumy i zbiory

Tytuł dzieła — prostym drukiem i skrótowo (zob. Schwertner, *IATG*³, xxxix-xl; zob. wyżej rozdz. III, § 13.1).

Jeśli jest to komentarz do tekstu biblijnego, to należy podać odnośnik tego ustępu.

Redaktor — w nawiasach okrągłych „()” („red.”, a po nim odstęp, inicjał imienia i Nazwisko redaktora; następnie stawia się przecinek i odstęp oraz pisze się numer strony, bez „s.”).

Przykłady:

MTeh do Ps 72,5 (red. S. Buber, 326).

EstR do Est 3,5 (red. S. Buber, 23).

MekhY do Wj 15,1 (red. H. S. Horovitz – I. A. Rabin, 118-119).

Yalq 843 do Ps 92,2 (red. A. B. Hyman, 130).

TgPsJ do Wj 20,2.

TgNeof I do Pwt 5,6.

3.11 Dokumenty qumrańskie

Numerację, skróty i publikacje dokumentów z Qumran, Masady, Hirbet Mird, Wadi Murabba‘at, Wadi ed-Daliyeh, Nahal Še‘elim (= Wadi Seiyal), Nahal Hever i innych miejsc, zobacz:

Fitzmyer, J. A., *The Dead Sea Scrolls*. Major Publications and Tools for Study (Revised Edition) (RBS^t 20; Atlanta 1990) 1-93.

Muchowski, P., *Komentarze do rękopisów znad Morza Martwego* (BZ.TNT 7; Kraków 2000).

Reed, S. A., *The Dead Sea Scrolls Catalogue*. Documents, Photographs and

Museum Inventory Numbers (RBSt 32; Atlanta 1994).

Tov, E. i in. (red.), *The Text from the Judaean Desert*. Indices and an Introduction to the Discoveries in the Judaean Desert Series (DJD 39; Oxford 2002).

Walewski, *Praca naukowa*, 42-69.

Washburn, D. L., *A Catalog of Biblical Passages in the Dead Sea Scrolls* (TCSSt 3/2; Atlanta 2002).

3.12 Pisma Filona i Flawiusza Józefa

3.12.1 Filon z Aleksandrii

Po imieniu autora, przytacza się skrócony tytuł dzieła (zob. rozdz. III. § 15.2) i elementy jego wewnętrznego podziału.

Przykłady:

Filon, *Prov.* 2,29,6.

Filon, *Spec.* 1,85.

3.12.2 Flawiusz Józef

Po imieniu autora, przytacza się skrócony tytuł dzieła (zob. rozdz. III. § 16.2), księgę (z wyjątkiem *Autobiografii*) i numer.

Przykłady:

Flawiusz, *Ant* 8,88.

Flawiusz, *Ap* 2,258.

Flawiusz, *Vita* 150.

3.13 Publikacje elektroniczne

Poniżej sugeruje się zasady opisu bibliograficznego dla dwóch źródeł elektronicznych, jakimi są płyty CD i DVD oraz Internet⁵.

3.13.1 Płyty CD i DVD

Autor — inicjał imienia + Nazwisko.

Tytuł. Podtytuł — *kursywą* i pismem prostym, gdy dziełem jest książka; lub „Tytuł. Podtytuł” — pismem prostym i w cudzysłowach, gdy dziełem jest artykuł, samodzielna sekcja słownika itd.; po przecinku i spacji, gdy

⁵ Więcej informacji o książkach elektronicznych i publikacjach online podaje *SBLHS*², 90-91, 95-96, 103-104.

brak paginacji, cytuje się, jeśli to możliwe, odnośniki do wewnętrznego podziału dokumentu: rozdział lub inne podziały.

Tytuł zbioru tekstów na płycie CD/DVD podaje się zgodnie ze stroną tytułową dokumentu elektronicznego, okładką lub dyskiem (zob. książki).

Miejsce — zob. książki.

Wydawnictwo – zob. książki.

Data — zob. książki.

Formuła „CD-ROM” lub „DVD” w nawiasach kwadratowych.

Przykłady:

G. J. Wenham, *Genesis 1–15* (WBC; Waco: Word Books 1987) [CD-ROM].
S. Greengus, „Law. Biblical and ANE Law”, E. Laws Protecting the Family, *The Anchor Bible Dictionary* (red. D. N. Freedman) (New York – London – Toronto – Sydney – Auckland: Doubleday 1992) [CD-ROM].

3.13.2 Publikacje w formacie PDF e-book, Kindle edition i podobne

Autor — inicjał imienia + Nazwisko.

Tytuł. Podtytuł — *kursywą* i pismem prostym, gdy dziełem jest książka; lub „Tytuł. Podtytuł” — pismem prostym i w cudzysłowach, gdy dziełem jest artykuł, samodzielna sekcja słownika itd.; po przecinku i spacji, gdy brak paginacji, cytuje się, jeśli to możliwe, odnośniki do wewnętrznego podziału dokumentu: rozdział lub inne podziały.

Miejsce — zob. książki.

Wydawnictwo – zob. książki.

Data — zob. książki.

Formuła „PDF e-book”, „Kindle edition” lub inna w nawiasach kwadratowych.

Przykłady:

A. Sacchi, *La morte del Messia*. L'interpretazione sacrificale (Milano: Bompiani 2015) 24-27 [PDF e-Book].

T. E. Levy, “Introduction to the Levant During the Chalcolithic Period. Regional Perspectives”, Syria/Lebanon, *The Oxford Handbook of the Archaeology of the Levant, c. 8000-332 BCE* (ed. M. L. Steiner – A. E. Killebrew) (Oxford Handbooks; Oxford: Oxford University Press 2014) [EPUB].

3.13.3 Internet

Autor — inicjał imienia + Nazwisko.

Tytuł. Podtytuł — dla książek itd.

„*Tytuł*. Podtytuł” — dla czasopism itd.

Adres internetowy — poprzedzony przecinkiem i spacją.

Dostęp — w nawiasach kwadratowych; tę formułę wraz z datą odwiedzin strony internetowej umieszcza się zwłaszcza wtedy, kiedy nie można znaleźć roku lub daty publikacji.

Przykłady:

G. Cesareo, *La riflessione teologico-morale sulla pace a partire da Pacem in terris e Gaudium et spes*. Il contributo specifico italiano (Diss. Uni. Freiburg, Schweiz; Freiburg 2008) 14-19, <http://doc.rero.ch/record/8958/files/CesareoG.pdf>.

J. J. Kilgallen, „Hostility to Paul in Pisidian Antioch (Acts 13,45) — Why?”, *Bib* 84 (2003) 1-15, <http://www.bsw.org/biblica/vol-84-2003/hostility-to-paul-in-pisidian-antioch-acts-13-45-why/191>.

J. A. Soggin, „Il giubileo e l'anno sabatico”, http://www.biblico.it/doc-vari/conferenza_soggin.html [dostęp: 12.10.2015].

3.14 Dzieła nieopublikowane lub opublikowane nieformalnie

Prócz tego, co powiedziano w § 3.2 (zob. „Dys.”, „Mémoire”, „w druku”), istnieją różne sposoby cytowania opracowań, których formalnie nie opublikowano. W przypisie umieszcza się jedno z następujących wyrażen: „osobista wiadomość/informacja autora, data”; „osobisty list autora (data)”; „oświadczenia nagrane dnia...”; (N. N., *Tytuł*...); „manuskrypt/rękopis”. Jeśli informację osobiście zakomunikowano, nagrano (na pewnym nośniku: taśma, kasetka magnetofonowa, mp3 itd.), lub zapisano stenograficznie, to tekst przeznaczony do druku należy przedłożyć autorowi do zatwierdzenia.

3.15 Nota bene

Gdy to samo dzieło cytuje się w pracy wielokrotnie, wówczas pierwszy raz przytacza się je w całości, a przy następnym odwołaniu się do niego podaje się jedynie niezbędne informacje: nazwisko autora, a po nim jedno (lub więcej) słowo znaczące z tytułu i numer strony. Jeśli ponownie przywołuje się dzieło opublikowane pod redakcją, to opuszcza się formułę „red.” i, ewentualnie, „i in.”.

Nie stosuje się wyrażen op. cit., dz. cyt., art. cyt. itp. Odstępstwem od

tej zasady jest wyrażenie „Tamże” albo łacińskie *Ibidem*. Stosuje się je w tym samym przypisie przy ponownym powołaniu na to samo opracowanie.

Przykłady:

¹² T. R. Henn, *The Bible as Literature* (London: Lutterworth – New York: Oxford University Press 1970) 9-15.

¹⁶ Henn, *Literature*, 11.

²³ B. J. Collins i in. (red.), *The SBL Handbook of Style. For Biblical Studies and Related Disciplines* (Atlanta: SBL ²2014).

⁴⁶ Collins, *The SBL Handbook of Style*, 134-137.

Jeśli w przypisie przytacza się dokumentację bibliograficzną na dany temat, to należy zachować porządek chronologiczny.

Kiedy cytuje się kilka publikacji tego samego autora, tych samych autorów lub tej samej autorki, tych samych autorek, można nie powtarzać nazwiska, lecz zastąpić je wyrażeniami tenże, ciż lub taż, też, bądź łacińskimi *Idem*, *Iidem* lub *Eadem*, *Eaedem*.

4. Bibliografia końcowa

Poszczególne pozycje szereguje się według alfabetu polskiego (z uwzględnieniem liter q, v, x). Jeżeli zaś pracę napisano w innym języku, to szereguje się według alfabetu tegoż języka.

Sposób cytowania jest zasadniczo taki sam, jak w § 3 z jednym wyjątkiem: w Bibliografii należy rozwinąć skrót czasopisma. Na pierwszym miejscu umieszcza się nazwisko autora, a następnie, po przecinku i spacji, inicjał jego imienia. Na końcu pozycji bibliograficznej przytacza się numer pierwszej i ostatniej strony (kolumny) artykułu w wydawnictwie ciągłym (periodyk) lub zwartym (książka); jednak ta zasada nie odnosi się do książki tego samego autora.

Stosuje się porządek alfabetyczny.

Porządkując, nie uwzględnia się apostrofu pojawiającego się w nazwisku, np.

Lewittes, M.

L'Hour, J.

Licheński, J. Z.

Podział bibliografii, zwłaszcza w rozprawach doktorskich i książkach, uzgadnia się z promotorem lub wydawcą. W typowym podziale wyodrębnia się „literaturę źródłową” zawierającą opracowania, na których komentowaniu skupia się wywód pracy oraz „literaturę pomocniczą”, gdzie

wymieniane są teksty dotyczące tematu. W każdym razie lepiej unikać licznych podziałów.

Gdy cytuje się kilka dzieł tego samego autora, wówczas nie powtarza się jego nazwiska, lecz się zastępuje je linią: ———.

Przykład:

Jenni, E., „**ל**, Wolke”, *THAT* II, 351-353.

———, „Das Wort *olam* im Alten Testament”, *ZAW* 64 (1952) 197-248.